

УДК 371.134:74

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.97.23>

Т. І. Койчева

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Шао Цзяньмей

аспірантка кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена визначенню методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Культурологічний підхід у підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва сприяє залученню студентів до національної і світової культури, усвідомленню себе як людини культури і носія культурних цінностей, осмисленню ролі образотворчого мистецтва у формуванні в учнів цілісної художньої картини світу. Зазначено, що підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва на сучасному етапі є цілісним педагогічним процесом, що передбачає набуття студентами психолого-педагогічних і фахових знань, формування необхідних практичних умінь з естетичного виховання школярів засобами мистецтва, розвитку в художньо-творчій діяльності естетичної свідомості, естетичного світогляду, творчих здібностей, здатності до інтерпретації художніх творів тощо. Акцентовано увагу на тому, що важливу роль у підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва до професійної діяльності відіграє застосування методологічних підходів, які виступають науковим підґрунтям педагогічного дослідження. Такими підходами у дослідженні виокремлено культурологічний, креативний, діяльнісний, інтегративний і герменевтичний. Установлено, що культурологічний підхід сприяє залученню студентів до національної і світової культури, усвідомленню себе як людини культури і носія культурних цінностей, осмисленню ролі образотворчого мистецтва у формуванні в учнів цілісної художньої картини світу. Креативний підхід сприяє розвитку творчих здібностей студентів, дозволяє їм самовиразитись у художньо-творчій діяльності й озброює їх знаннями та необхідними практичними вміннями щодо творчого розвитку учнів. Діяльнісний підхід передбачає залучення студентів до різних видів активної художньо-творчої діяльності, спрямовує на пошук нових форм і методів образотворчої діяльності в позаурочний час, усвідомлення необхідності саморозвитку впродовж життя. Інтегративний підхід спрямований на забезпеченні цілісного уявлення про педагогічну діяльність у галузі мистецтва шляхом інтеграції знань з психолого-педагогічних і фахових навчальних дисциплін, спрямовує на їх використання в активній художньо-творчій діяльності. Герменевтичний підхід сприяє формуванню у студентів умінь сприймати й інтерпретувати художній твір, будувати діалог із художником, стимулює інтерес до різних видів образотворчого мистецтва, забезпечує розвиток естетичних почуттів.

Ключові слова: образотворче мистецтво, підготовка майбутніх учителів, методологічні підходи, художньо-творча діяльність, культура.

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються в системі освіти України, зокрема затвердження професійного стандарту вчителя загальної середньої освіти (2024 р.), в якому зазначено, що метою професійної діяльності вчителя є організація навчання та виховання здобувачів освіти під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання підвищують вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, у тому числі й образотворчого мистецтва, до здійснення професійної діяльності як під час проведення уроків, так і в позакласній діяльно-

сті, яка є важливою складовою освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Підготовку майбутніх учителів образотворчого мистецтва, розглядаємо як цілісний педагогічний процес, що передбачає набуття студентами психолого-педагогічних і фахових знань, формування необхідних практичних умінь з естетичного виховання школярів засобами мистецтва, розвитку в художньо-творчій діяльності естетичної свідомості, естетичного світогляду, творчих здібностей, здатності до інтерпретації художніх творів тощо [4, с. 309–310]. Важливу роль у підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва до професійної діяльності відіграє застосування методологічних підходів, які виступають науковим підґрунтям педагогічного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зазначимо, що загальні засади педагогічної методології є предметом досліджень багатьох науковців (І. Богданова, О. Галицан, С. Гночаренко, Н. Кічук, Т. Койчева, І. Княжева, В. Кремень, Т. Кун, З. Курлянд, Т. Осипова, Р. Хмельюк О. Цокур та ін.). У підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва науковцями (Л. Базильчук, В. Галузинський, М. Генесіран, Г. Гребенюк, М. Дроздова, Н. Іліницька, О. Кайдановська, Б. Камінський, С. Коновець, Г. Кузьменко, А. Линенко, Л. Масол, О. Музика, О. Отич, М. Пічкур, Л. Покровщук, О. Рудницька, Г. Сотська, М. Смородська, В. Смородський, О. Стрілець, М. Стась, О. Ткачук, Н. Чепелева, В. Шарко, В. Щербина, Б. Юсов, М. Яремків та ін.) виокремлюються системний, професіографічний, діяльнісний, інноваційний, особистісно зорієнтований, акмеологічний, аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, технологічний та інші підходи. Натомість, незважаючи на достатню кількість наукових розвідок щодо методологічних підходів у професійній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва, проблема залишається актуальною і недостатньо висвітленою.

Мета дослідження полягає у визначенні методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. У межах започаткованого дослідження важливо насамперед розглянути сутність понять «методологія» і «методологічні підходи» у науковій літературі. Так, у довідникових джерелах, методологія трактується, як: сукупність підходів, способів, методів, прийомів і процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання й практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети [13, с. 374–375]; учення про науковий метод пізнання й перетворення світу; його філософська, теоретична основа; сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [12, с. 429].

На думку С. Гончаренка, методологія поділяється на часткову (сукупність методів у кожній конкретній науці), загальну (сукупність більш загальних методів) і філософську (систему діалектичних методів) методологію [3, с. 207].

За твердженням Л. Базильчука, поняття «методологія» є складним і неоднозначним, а тому використовується в широкому й вузькому значеннях. У широкому значенні, наголошує науковець, ця категорія позначає філософську вихідну позицію наукового пізнання, загальну для всіх наукових дисциплін, а у вузькому – теорію наукового пізнання в конкретних наукових дисциплінах. Але в обох значеннях методологія виступає вченням про організацію діяльності [2, с. 20].

Поняття «методологія» І. Антошина розглядає у двох аспектах: як логічну систему підходів, методів, принципів, способів, прийомів і процедур, що використовуються в процесі наукового дослідження; та як вчення про цю систему, галузь теоретичних знань, загальну теорію феномену «метод» [1, с. 5].

Визначаючи сутність педагогічної методології, С. Гончаренко розглядає поняття «методологічний підхід» як певний вихідний принцип, вихідне положення, вихідну позицію чи переконання (цілісний, комплексний, системний, компетентнісний), а з іншого боку – як напрям вивчення предмета дослідження (історичний, логічний, змістовий, формальний) [3, с. 105]. Методологічний підхід, за твердженням І. Антошиної, визначає загальну спрямованість дослідження, що обумовлена певною концептуальною ідеєю, крізь призму якої проходить процес осмислення і розуміння досліджуваних явищ та процесів [1, с. 6].

Досліджуючи підготовку майбутніх учителів образотворчого мистецтва, з-поміж безлічі методологічних підходів виокремлюємо культурологічний, креативний, діяльнісний, інтегративний і герменевтичний підходи, які, на нашу думку, є важливим методологічним підґрунтям, використання яких сприятиме підготовці студентів до організації позакласної художньо-творчої діяльності учнів в подальшій професійній діяльності. Розглянемо сутність виокремлених методологічних підходів.

Культурологічний підхід. Розглядаючи формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, Г. Сотська зазначає, що культурологічний підхід надає можливість залучити студентів до етнічної, національної і світової культури, що сприяє розвитку на цих засадах планетарної свідомості, формує готовність і вміння жити в багатонаціональному середовищі та усвідомлювати роль діалогічного спілкування різних культур як потреби у взаємодії, взаємодопомоги, взаємозбагаченні [10, с. 45]. При цьому, ключовою ідеєю культурологічного підходу, на думку науковиці, є забезпечення культуровідповідності майбутніх учителів образотворчого мистецтва; можливість оволодіння ними національним та загальнолюдським творчим досвідом, що підлягає культуротворчому освоєнню; можливість проявляти свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку та самовизначення у світі культурних цінностей, сходження до загальнолюдських цінностей та ідеалів культури [10, с. 44].

На важливості культурологічного підходу акцентує увагу і О. Рудницька, яка зазначає, що підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва безпосередньо знаходиться у прямому взаємозв'язку з культурою, яка фокусує систему ціннісних уявлень, що становлять основу особистісних орієн-

тирів суб'єкта, регулюють його діяльність, переводять людину в якісно інший спосіб буття – більш осмислений і упорядкований [8, с. 110]. Саме культура, продовжує авторка, спроможна інтегрувати уявлення людини про соціальні цінності, які стають особистісними орієнтирами, та здатна трансформуватись у особистісну культуру, яка не зводиться до суми знань, переконань, умінь, здібностей індивіда..., це узагальнення ознака змістовного наповнення життєдіяльності суб'єкта, стилю та способу його життя [8, с. 49].

Культурологічний підхід, наголошує О. Побірченко, ґрунтується на унікальності кожного суб'єкта навчальної діяльності, на забезпеченні умов його розвитку в контексті індивідуалізованого підходу в особистісно розвивальній системі навчання, що забезпечує соціокультурний саморозвиток особистості. За такого підходу, зазначає вчена, метою професійної підготовки стає людина культури, змістом – культура, як середовище, а культуротворчість – як спосіб розвитку людини в культурі. [6, с. 292].

Отже, культурологічний підхід у підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва сприяє залученню студентів до національної і світової культури, усвідомленню себе як людини культури і носія культурних цінностей, осмисленню ролі образотворчого мистецтва у формуванні в учнів цілісної художньої картини світу.

Креативний підхід. Використання креативного підходу, зазначають Г. Кузьменко і Г. Сотська, впливає на гармонізацію педагогічного впливу й підвищення активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у навчанні, переорієнтовує організацію процесу їхньої підготовки з предметно-змістовного аспекту на особистість студента, що проявляється у ціннісно-смісловій інтерпретації навчальної діяльності, у нестандартних способах і діях щодо задоволення потреби у новизні і творчості [11, с. 19]. Аналогічну думку висловлює О. Побірченко, яка зазначає, що з урахуванням креативного підходу відбувається формування творчої особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, розвиток його креативних здібностей [6].

Креативний підхід, на думку Л. Базильчука, забезпечує спрямованість майбутніх учителів образотворчого мистецтва на творче самовираження в різних видах і жанрах образотворчого мистецтва, набуття досвіду й творчої самореалізації в окремих його видах [2, с. 23].

Відтак, зважаючи на те, що професія вчителя, особливо образотворчого мистецтва є творчою, креативний підхід сприяє розвитку творчих здібностей студентів, дозволяє їм самовиразитись у художньо-творчій діяльності й озброєє їх знаннями та необхідними практичними вміннями щодо творчого розвитку учнів.

Діяльнісний підхід. За твердженням Г. Кузьменко і Г. Сотської, і ми цілком поділяємо їхню думку, цей підхід зорієнтований на використання в освітньому процесі інтерактивних технологій навчання (технології проблемного навчання, технології дебатів, кейс-технології тощо). Діяльнісний підхід, продовжують науковиці, сприяє залученню майбутніх учителів образотворчого мистецтва до різноманітних форм творчої художньо-педагогічної діяльності, завдяки чому проявляється їхня активність як універсальний «інструмент» самореалізації художньо-творчого потенціалу і, тим самим, забезпечує формування готовності випускника закладу вищої освіти до активної життєвої позиції та безперервної освіти впродовж усього життя [11, с. 20].

Діяльнісний підхід до підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін, наголошує О. Побірченко, ґрунтується на цілісному уявленні студентів про педагогічну діяльність, її функції, навчальні завдання, стосунки і способи спілкування і є головним у формуванні змісту і структури професійної підготовки майбутнього вчителя [6, с. 292].

Відповідно до діялісного підходу процес підготовки передбачає залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до різноманітних форм творчої художньо-педагогічної діяльності, у процесі яких проявляється їхня творча активність як універсальний інструмент самореалізації художньо-творчого потенціалу студентів [5, с. 2].

Отже, діяльнісний підхід у підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва передбачає залучення студентів до різних видів активної художньо-творчої діяльності, спрямовує на пошук нових форм і методів образотворчої діяльності в позаурочний час, усвідомлення необхідності саморозвитку впродовж життя.

Інтегративний підхід. За визначенням О. Дубасенюк, інтеграція є процесом і результатом поєднання компонентів змісту освіти для отримання цілісних знань, умінь, навичок студентів за допомогою взаємозв'язку дисциплін, у результаті чого вони набувають нової якості [7, с. 186].

Реалізація інтегративного підходу, на думку Г.Сотської, є необхідною умовою підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, оскільки змінює акценти побудови педагогічного процесу з предметноцентризму до її поліцентричності, долає роздрібненість, хаотичність, фрагментарність професійних знань, диференційованих за різними навчальними дисциплінами та сприяє формуванню інтегрального стилю мислення, здатності комплексно та варіативно використовувати теоретичні знання з різних галузей знань, узагальнювати їх, інтегрувати в художньо-практичну діяльність [11, с. 19].

Аналогічну думку висловлює Б. Камінський, зазначаючи, що інтегративний підхід передбачає вміння

комплексного застосування знань, їх синтезу, коли перенесення ідей і методів у площині однієї науки в іншу лежить в основі творчого підходу до наукової, інженерної, художньої діяльності людини в сучасних умовах науково-технічного прогресу [10, с. 50].

На необхідності застосування інтегративного підходу наголошує О. Рудницька, яка вважає, що зміст предметного навчання образотворчого мистецтва слід розглядати в інтегративному контексті як спорідненість різних елементів знань про особливості розкриття багатоаспектності довколишнього світу, відображення реальності різноманітними «мовою» ліній, барв, звуків, які людина сприймає за допомогою зору, слуху та інших органів чуттів» [8].

Відтак, інтегративний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва спрямований на забезпеченні цілісного уявлення про педагогічну діяльність у галузі мистецтва шляхом інтеграції знань з психолого-педагогічних і фахових навчальних дисциплін, спрямовує на їх використання в активній художньо-творчій діяльності.

Герменевтичний підхід. Герменевтичний підхід у фаховій підготовці майбутніх педагогів, за твердженням В.Смородського і М. Смородської, сприяє зверненню всіх компонентів освітнього процесу до особистості студента як творця та суб'єкта, який здатний самореалізовуватися, вирішуючи, таким чином, проблему переходу на вищі щаблі освітнього процесу. При цьому, на думку науковців, компонентами герменевтичного підходу в художній освіті виступають: ставлення до освітнього процесу, як до акту розуміння образно-сміслового змісту художнього твору в творчій діяльності; ставлення до суб'єкта освітнього процесу, як до суб'єкта життя, здатного до творчого саморозвитку та самореалізації; ставлення до педагога, як посередника між студентами та культурою здатного ввести їх у світ творчості і надати підтримку особистості в її індивідуальному самовизначенні, навчання процесу розуміння сенсу явищ культури; ставлення до освіти як культурного, творчого процесу, рушійними силами якого є особистісні смисли, рефлексія, діалог та співробітництво у досягненні цілей саморозвитку; ставлення до освітньої установи як цілісного освітнього простору, де здійснюється формування художньо-творчої активності [9, 239].

Герменевтичний підхід до змісту навчання як поля діяльності студентів, зауважує Н. Чепелева, сприяє перенесенню акценту зі знань, як результатів діяльності на способи діяльності, забезпечуючи таким чином, встановлення свого роду балансу між знанням та способом діяльності як структурних одиниць змісту навчання. У зв'язку з цим, учена наголошує на тому, що в освітньому процесі достатня увага має бути приділена формуванню смислової сфери особистості [14, с. 57].

Застосування герменевтичного підходу в підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва, на нашу думку, сприяє формуванню студентів умінь сприймати й інтерпретувати художній твір, будувати діалог із художником, стимулює інтерес до різних видів образотворчого мистецтва, забезпечує розвиток естетичних почуттів.

Висновки і пропозиції. Отже, на підставі вищезазначеного, доходимо висновку, що виокремлені методологічні підходи суттєво впливають на підготовку майбутніх учителів образотворчого мистецтва під час навчання в закладах вищої педагогічної освіти і сприяють їхній готовності до здійснення професійної діяльності на високому рівні. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні компонентної структури готовності майбутніх учителів до організації позакласної художньо-творчої діяльності учнів.

Список використаної літератури:

1. Антошина І. В. Методологія як фундаментальна основа наукового дослідження. *Академічні візії*. 2024. Вип.27. С. 1-7.
2. Базильчук Л. В. Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації позакласної роботи в загальноосвітніх школах : Монографія. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 287 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
4. Койчева Тетяна, Шао Цзяньмей. Стан підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації позакласної діяльності на сучасному етапі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. №. 80. Т. 1. С. 306-311.
5. Кузьменко Г. В. Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи : автореф дис....канд. пед.. наук: 13.00.04. Київ, 2016. 26 с.
6. Побірченко Олена. Сучасні методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін у вищому навчальному закладі. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6 (Ч. 2), С. 291-298.
7. Професійна педагогічна освіта : інноваційні технології та методики : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2009. 504 с.
8. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2005. 358 с.
9. Смородська М. М., Смородський В. І. Застосування герменевтичного підходу в професійній підготовці майбутніх педагогів-музикантів. *Перспективи та інновації науки. Серія. Педагогіка*. 2023. № 16 (34). С. 236-335.
10. Сотська Г. І. Формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва

- цтва: теорія і практика : монографія. Київ : ТОВ «ДКС Центр», 2018. 212 с.
11. Сотська Г. І., Кузьменко Г. В. Методологічні аспекти підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2019. № 2 (29). С. 17-21.
12. Сучасний тлумачний словник української мови / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків : Школа, 2008. 1008 с.
13. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 743 с.
14. Чепелева Н. Дослідження особистості у психологічній герменевтиці. *Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика* : монографія / за ред. С.Д. Максименка, В.Л. Зливкова, С.Б. Кузікової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. С. 35-57.
-

Koycheva T., Shao Jianmei. Methodological approaches in training future teachers of fine arts

The article is dedicated to identifying methodological approaches to the professional training of future fine arts teachers. The cultural approach in this process facilitates students' engagement with national and global cultures, their self-awareness as bearers of cultural values, and an understanding of the role of fine arts in shaping a holistic artistic worldview in school students. It is emphasized that the training of future fine arts teachers is a comprehensive pedagogical process that involves acquiring psychological, pedagogical, and professional knowledge, as well as developing practical skills in aesthetic education through art. This process also includes fostering aesthetic awareness, a worldview shaped by artistic expression, creative abilities, and the capacity for interpreting works of art. The article highlights the significant role of methodological approaches as the scientific foundation for pedagogical research in preparing future teachers for professional activity. The approaches identified include cultural, creative, activity-based, integrative, and hermeneutic approaches. The cultural approach promotes students' engagement with national and global cultural heritage, enabling them to see themselves as cultural individuals and understand the role of fine arts in creating a unified artistic worldview for students. The creative approach encourages the development of students' artistic talents, self-expression in creative activities, and equips them with knowledge and practical skills for fostering students' creativity. The activity-based approach involves students in various forms of active artistic and creative engagement, encouraging them to explore new forms and methods of fine arts education during extracurricular activities while emphasizing lifelong self-development. The integrative approach aims to provide a comprehensive understanding of pedagogical activity in the arts by integrating knowledge from psychological, pedagogical, and professional disciplines, directing students to apply this knowledge in artistic and creative practices. The hermeneutic approach helps students develop the ability to perceive and interpret works of art, engage in a dialogue with the artist, and fosters interest in different types of fine arts, thereby nurturing aesthetic feelings.

Key words: future teachers, fine arts, training, methodological approaches.